

OSMANLI KIYAFET VE TAKI KOLEKSİYONU: ULUUMAY VAKFI OSMANLI HALK KIYAFET VE TAKILARI MÜZESİ

Feyza ULUUMAY GÖKALP¹

Cite this article as:

Uluumay Gökalp, Feyza. (2024). Osmanlı kıyafet ve takı koleksiyonu: Uluumay vakfı osmanlı halk kıyafet ve takıları müzesi. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 7 (1) İstanbul, Türkiye, 10-17.

ABSTRACT

Ottoman Clothing and Jewelry Collection: Uluumay Foundation Ottoman Folk Clothes and Jewelry Museum

The purpose of this article is to introduce the Uluumay Foundation Museum. The adventure of the ever-growing world empire, which started with the Ottoman Empire, expanded the geography and a period of 500 years was revealed together with cultural riches. The cultural values of this empire, which was able to manage religious, linguistic and racial differences, emerged. Costume, clothing, shoes and accessories can be considered as cultural heritage. These motifs on leather, metal and fabric are examples of the same permanence. Different and cultural heritages of the Ottoman Empire are exhibited in museums today. Uluumay Foundation Museum is one of these museums. These museums are full of rich examples of textile materials and motif materials. 15 years. Clothes also express the professional group of individuals. Religious group, professional group and gender can be read through these clothes. This ethnicity, which holds together the different cultures of this geography, has hosted religious groups. The museum reveals this cultural diversity. In the museum, the stories of clothes from different geographies and the place of their expressions in cultural interaction are mentioned. In this museum, we see different motifs of loincloths and knitted sections, sometimes from cultures influenced by each other, sometimes with the same function.

Keywords: clothing, jewelry, collection, Uluumay foundation

1-Uluumay Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Submitted : 17/03/2024

Accepted : 23/05/2024

Published online : 06/06/2024

Correspondence : Khayala Firuzlu

E-ISSN : 2651-3714

ORCID : 0000-0003-2929-8632

Giriş

Genel kabul görmüş tanımıyla müze; toplumun hizmetinde olan, onun gelişimi için çalışan, insanlığın somut ve somut olmayan kültürel mirası ile çevresini tanıması ve sahiplenmesi amacıyla ilmi yöntemlerle, inceleyen, değerlendiren, koleksiyonlar oluşturan, koruyan, tanıtan, sürekli veya geçici olarak sergileyen, eğiten, kültürel, bireylerin sanatsal zevkini ve dünya görüşünü geliştirmesinde etkili olan, kamuya açık, kâr amacı olmayan kuruluşlardır.

Resmî adıyla Uluumay Vakfı Osmanlı Halk Kıyafet ve Takıları Müzesi Bursa'dadır. Uluumay Vakfının misyonu halk kültürünün yaygınlaştırılması, tanıtılması ve koleksiyondaki eserlerin gelecek nesillere aktarılması amacıyla kurulmuştur. Müze, Osmanlı'nın kültürel zenginliğine ve Uluumay Vakfı'na ait zengin koleksiyona sahip çıkmaktadır. Vakfın elinde bulunan binlerce eser bugün Türkiye'nin en saygın özel müzelerinden olan Uluumay Vakfı Osmanlı Halk Kıyafet ve Takıları Müzesi'nde sergileniyor. Müze Kültür Bakanlığı tarafından tescilli bir müzedir.

Müzenin vizyonu Osmanlı kültürel çeşitliliğini gözler önüne seriyor. Müze sergi alanında kıyafetler dönemlerine göre ayrı ayrı gruplanarak sunuluyor. Müze etnografik tekstil, metal, ahşap ve kağıt eserleri bünyesinde bulunduruyor. Koleksiyon her geçen gün satın alınan eserlerle daha da büyüyor. Eserler bazen defileler ya da fuarlar yoluyla sergileniyor. Lise ve meslek lisesi öğrencileri de ödevlerini hazırlamak üzere müzeye sık sık geliyorlar. Müzenin tekstil alanındaki kültürel zenginliği, çeşitliliği müze ziyaretçilerini etkiliyor. Vakıf, müzenin kültürel zenginliğini cüzi bir miktar karşılığında ziyaretçilerine açarak, konferanslar, geziler ve koleksiyonları anlatan kitaplar vasıtasıyla müzeyi yaşatmaya çalışıyor.

Müzedeki eserler dönemlerine ve özel merasimlerine göre kurgulanmıştır. Kadın hayatına ait loğusa, kına gecesi, nişan, gelin kıyafetleri görülmeye değerdir. Hem eserler hem de kıyafetlerin hikâyeleri, müzeyi gezen ziyaretçilerin müzeden olumlu duygularla ayrılmasını sağlıyor. Mesela, bazı kıyafetlerin benzerlerinin akrabalarında olduğunu söyleyen ziyaretçi, hem kendi aile hikâyesine hem de kültürel birikime katkıda bulunmuş oluyor.

Müzenin web sayfası ve sosyal medya ağında facebook/instagram adresleri bulunmaktadır.

<https://www.uluumay.com/index> web sitesidir. Bu kanallardan da müzeye ulaşmak mümkün oluyor. Bu link adresleri kaynakça kısmında verilecektir.

Müzenin Misyon ve Vizyonu

Müzenin misyonu Osmanlı kıyafetlerini, dönem tekstilini, halk takılarını ve farklı yaşam objelerini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmaktır. Müzenin vizyonu ise gelecek kuşaklara müze objelerini tanıtmaya, sevdirmeye ve anlatmaya çalışmaktır. Uluumay Vakfı koleksiyonlarının sergilenme amacı; insanlığın durumunu zaman içindeki belirli bir noktada sembolize eden giyim kuşam ve yaşam öğelerinin şimdi ve gelecekteki varlığına ışık tutması, araştırmacılara ve üniversitelerin ilgili bölümlerine kaynak oluşturmasıdır. Farklı açıdan ve dönemden anlayıp, gelecekteki yönüne ve mevcut durumuna ilişkin fikir vermesi için koleksiyoner olan rahmetli Esat Uluumay tarafından bir araya getirilmiş koleksiyonlar müzenin temelini oluşturmakta, Feyza Uluumay Gökalp tarafından geliştirilmektedir.

Öncelikli müzenin misyonu, etnografya koleksiyonunu koruyarak geleceğe aktarmaktır. Koleksiyon bugüne kadar yerli ve yabancı pek çok üniversite tarafından araştırma ve tez konusu oldu, olmaya da devam ediyor. Uluumay Vakfı, toplumları tanımlayan en önemli faktörlerden olan giyim kuşam kültürünü disiplinler arası bir akademik bakış açısıyla inceliyor. Sürekli yeni sosyal eğilimler izleniyor, araştırıyor, alandaki seminer, sempozyum, fuar ve farklı sunumlarla gelenekselleştiriliyor. Uluumay Vakfı'nın stratejisi dijital ve mekânsal sergiler yoluyla halka erişmek, bunun için çeşitli sponsorluklar toplamak; elde edilen bilgileri Uluumay Akademi bünyesinde basılan kitaplar yoluyla paylaşmak ve yenilikçi stiller kuran Türk tasarımcıların dünya çapında çalışmalarına kaynak sağlarken, farklı toplulukların bir arada yaşama kültürüne dikkat çekmektir.

Uluumay Vakfı Müze Koleksiyonları

Osmanlı Halk Kıyafet ve Takıları Özel Koleksiyonu, 624 yıl üç kıtada, 20 milyon kilometrekarelik bir alanda hüküm sürmüş Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarında yaşayan yirmi farklı etnik grup ile tek tanrılı üç dinin önderlerinin kıyafet ve yaşam objelerini barındıran, kendi alanındaki en kapsamlı ve tescilli ihtisas koleksiyonudur. Her biri kendi kültürlerinden izler taşıyan halkların ve etnik grupların 220 takım orijinal kıyafeti,

Görsel 1: Uluumay Müzesi Kıyafet Koleksiyonu

Esat Uluumay tarafından, yöresel özellikleri ile 60 yıllık bir araştırma sonucunda bir araya getirilmiş, koruma ve tanıtma amacıyla 2004 yılında sergilenmeye başlanmıştır.

2013 yılında vakıf çatısı altında toplanan eserler, Uluumay Vakfı tarafından sergileniyor. Müze, 55 bin parça tescilli eserlerden oluşuyor. Bugün Feyza Uluumay Gökalp'in başkanlığını yürüttüğü Uluumay Vakfı çatısı altında bulunan eserler, Osmanlı'nın ilk başkenti Bursa'da bulunuyor. Eserler Anadolu'dan ve tüm Osmanlı coğrafyasından satın alma ya da hibe yoluyla toplanmıştır. Koleksiyonlar 1470 yılında, dönemin önemli devlet adamı Şair Ahmed Paşa'nın Bursa Muradiye'de yaptırdığı medresede sergileniyor. Şair Ahmed Paşa dönemin doğa ve aşk şairi olup, Fatih Sultan Mehmed'in vezirlerindendir. Mekân, Ahmed Paşa'nın yaptırdığı mülküdür. Zamanın eğitim kurumu olarak işlev görmüştür. Medrese kompleksi Vakıflar Genel Müdürlüğü taşınmazlarından olup, her on yılda bir Vakfa tahsisi yenilenmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü Doğu Avrupa, Balkanlar, Güneybatı Asya, Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'dan kıyafet ve yaşam objeleri bulunan koleksiyonlar müze binası Şair Ahmet Paşa Medresesi içerisinde korunmaktadır. 220 takım tescilli orijinal kıyafet ve Bizans'tan Osmanlı'ya kadar tarihlenen 580 adet halk takısıyla dikkat çekmektedir. Pirinç kemerler, saç tokaları, işlemeli taraklar koleksiyonlardandır. Ayrıca dergâh kültürü, kahve kültürü, mutfak eşyaları, geleneksel el sanatları, hamam kültürüne ait obje-

er ile müzik aletleri, boncuklu eşyalar, saatler, at koşum ve binicilik takımları ile 3 semavi dine mensup din adamları ve aynı dinin farklı yorumlanışlarıyla kıyafetleri koleksiyonun en önemli eserlerindedir. Osmanlı silah, bıçak ve piştovları, bastonlar gibi objelerle her biri ayrı bir müze konusu olabilecek geniş koleksiyonlar da aynı çatı altında toplamıştır.

Görsel 2: Uluumay Müzesi Din Adamları Kıyafetleri Koleksiyonu

Görsel 2'de 16.-19.Yüzyıllar arasında Osmanlı topraklarında yaşamış; Müslüman din adamı, Yahudi Haham, Rum Ortodoks papaz, Karaman Türk Ortodoks Papaz, Süryani Papaz, Ermeni Katolik Papaz, Alevi Bektaşî Dede, Protestan Din adamı ve Osmanlı Kadı Efendi kıyafetlerinden örnekler bulunmaktadır.

Görsel 3: Uluumay Müzesi Kırım /Çerkez/Gürcü Erkek Kıyafetleri

Türkler batıya doğru ilerlemeyi sürdürdükçe, giyim kültürü Balkanlar'da da etkili olmuştur. Güneydoğu Avrupa'da Sırbistan, Üsküp, Belgrad, Burgaz, Kuzey Arnavutluk, Kazakistan, Hırvatistan, Macaristan gibi ülkelerde daha Osmanlı topraklarına katılmadan geçiş yollarında bulduklarından kıyafetler üzerinde Türk giyim kültürü özellikleri görülmeye başlamıştır. Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra buraya göç eden Müslüman Türklerin etkisiyle, fethedilen ülkelerin kültürleri etkileşime girmiş, yerli halklar benimsedikleri Osmanlı kültürüne ait gömlek, içlik, üç etek, entari, şalvar, hırka ve kaftanı yüzyıllarca giymiştir. İmparatorluk sınırlarının genişlemeye başlaması ile farklı kültürler, giyim gelenekleri ve üretim merkezleri ile yeni ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Avrupalı seyyahların resimlerinden de görüldüğü üzere halk giyimleri bölgesel etkiler taşımakla birlikte, Osmanlı kültürünün bir uzantısı haline gelmiştir. Türkler Avrupa'dan sonra doğuya yönelerek fethettikleri Ortadoğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika'ya da kültürlerini taşımışlardır. Mısır, Suriye, Irak gibi bölgelerde de Osmanlı giyim kuşam geleneği etkili olmuştur.

Görsel 4: Uluumay Müzesi Türkmen Kadın/Uludağ Çoban/Özbek Gelin Kıyafeti

Müzedeki kıyafetlerin yanı sıra 1- Dergâh kültürü 2- Kahve kültürü 3- Hamam kültürü 4- Halk takıları 5- Müzik aletleri 6- Mutfak kültürü 7- Boncuklu eşyalar 8- At koşum ve binicilik kültürü 9- Osmanlı coğrafyasındaki Semavi din önderlerinin kıyafetleri 10- Halk el sanatları koleksiyonları ayrılarak sergileniyor. Kıyafet Sergilemesi yuvarlak bir tezgah üzerinde 360 derece dönen mankenler ile yapılmakta olup ziyaretçinin kıyafetin her tarafını eşit olarak inceleyebileceği şekilde düzenlenmiştir. Geleneksel kahve ikramı ile kahvenin Osmanlı zamanında fincana gelene kadar olan

aşamaları sunulmaktadır. Müzik aletleri, Osmanlı takıları, hamam eşyaları, mutfak kap kacakları da sergilenen eserler arasında. Müzede bu alanlarda canlı-performans etkinlikleri düzenlenmektedir. Osmanlı kültüründe evlenen kızın çeyiz sandığı olurdu. "Kız beşikte, çeyiz sandıkta" denirdi. Kız çeyizi sandığı eşsiz el işlemleriyle süslenirdi. Balkan coğrafyasında görülen sandık motifleri neredeyse nesilden nesile değişmeden aktarılmıştır. 500 yıllık bu örtüler bugüne kadar korunarak gelmiştir. Sırma gümüşlerden klaptanlı el işlemleriyle bezeli tekstil ürünleri de müzede sergileniyor.

Görsel 5: Uluumay Müzesi Sandık Çeyizi

Koleksiyon her ne kadar Osmanlı halk kültürü üzerine olsa da kıyafetlerin taşıdığı semboller bizi Pazırık (Pazırık bölgesinde bulunan halı, Rusya, Hermitage Müzesi'nde bulunan ilk Türk halısıdır) kurganlarına kadar götürüyor. Rus arkeolog C.I. Rudenko'nun Altay Dağları eteklerindeki Pazırık kurganlarından çıkarttığı kıyafetler, çizme, keçe çorap, saç örgüsü ve önden açık uzun kollu boy entarilerinin kesim tekniği açısından Osmanlı kaftanlarının ilk örnekleri olduğunu görürüz. Böylece Çin etkisiyle harmanlanmış ve kesim tekniği açısından benzeşen Osmanlı kıyafetlerinin ilk prototipleri karşımıza çıkar. İklim şartlarının zorluğu, nüfus artışı, salgın ve savaşlar sebebiyle Orta Asya'dan hareketlenen Türk kavimlerinin göçleriyle giyim kuşam geleneklerini taşıdıkları/geçtikleri bölgelere aktardıkları görülür. 10. yüzyılda Orta Asya'dan başlayan Türk göçleri, Batıda Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlara, Orta Avrupa'ya ve Balkanlar'a Hunlardan beri devam ediyordu. Kıpçaklarla başlayıp 11. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'ya uzanan Türk göçü, İslam ülkeleri üzerinden Bizans bölgesine; katmanlı Anadolu kültürünün üzerine olmuştur. Böylece 16 Türk Devletinin son temsilcileri şimdilik bilinen 11 medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu Coğrafyasında yer edinmiş ve tüm bu kültürlerin harmanlanması ile muhteşem bir halk kültürü oluşmuştur.

Müze Koleksiyonlarından

Köylerde kendi ihtiyaçlarını karşılayacak küçük el tezgâhlarında yapılan üretimler, köylerin kendi kimliğini taşıyan kumaşlar ve giyim ürünlerinin çıkmasına sebep olmuştur. Örne çoraplar işleyen zevkini ve anlatmak istediklerini göstermektedir. Soğuktan korumakla birlikte üzerinde kullanılan motifler de önemlidir. Özellikle çoraplarda, giyenin bağlı olduğu köyü ile boyu, renk ve desenler üzerinden anlayabiliriz. Çoraplar aynı zamanda kişinin medeni ve sosyal durumunu anlatırken, çeşitli mesajlar da içerir ve giyeni nazara karşı koruduğuna inanılır. Çevre olayları ve mitolojik konular işlenir. Mesela, yarım aynalı olarak isimlendirilen ve örülmesi çok zor olan çoraplarda desenin ortasındaki çizgi, evliliğin henüz olmadığını, çizgilerin iki tarafındaki muskaların içindeki noktalar nişanlı kız ya da oğlanı, yanlara uzayan hatların içindeki noktalar ise gelecekte doğacak çocukları anlatır. Bursa'nın Yeniagaç köyünde yakın zamana kadar erkekler tarafından örülen drama adı verilen çoraplar, kazayağı ve üçok motifleriyle Orta Asya'daki geçmiş zamanlarına gönderme niteliğinde unutulmamış kültürel kodlardır.

Anadolu'yu yurt edinen Kilimli-Çarıklı da denilen Türkler, bu topraklara kendi kültür kodlarını taşıyan sembollerle geldiler. Göçebe hayattan yerleşik düzene geçtiklerinde, farklı din ve kültürden olan toplulukların medeniyetleriyle kaynaşırken özel giyimlerini geleneksel kimlik kurgusunda özenle yerleştirmeyi başardılar. Bugün Anadolu'daki folklorik giysilerde, halılarda, çetikerde bu düzenlemeleri görmek mümkündür. Örnek olarak svaştika, dörtlü çörten adı verilen motif oldukça evrensel bir motif olarak kabul edilir ve bu coğrafyanın motifidir.

Koleksiyonlardaki Renkler ve Motiflerin Önemi

Tekstilde kullanılan renkler de çeşitli manalar içerir. Oyalarda ve işlemlerde kullanılan çiçeklerin manalarına ve renklere baktığımızda ağırlıklı kırmızı rengin ve tonlarının kullanıldığını görürüz. Kırmızı, toz pembeden yavruağzına, narçiçeğine kadar kökboyanların bütün bir yelpazesini kapsar. Ardından yeşil, mavi, sarı, beyaz, gümüş ve kahverengi bunları izler. Tüm bu renkler doğadan esinlenilerek kullanılmıştır. Çoğu toz toprak, bitkisel

bazlı hammaddeden üretilmiştir. Bazı renklerin sadece belli yörelerde ya da belli halk kesimleri tarafından kullanıldığı görülür. Mesela, çok canlı kırmızı böceğinden yapılan kırmızıya Rum işlemlerinde rastlanır. Öte yandan Osmanlı giyiminde çiçek desenleri çok kullanılır. Nazar boncuğu ruhsal olarak öte alemi ifade eder. Ayna yine aynı şekilde giysilerde kullanılmıştır. Deniz kabuklarının giysilerde bolluk ve bereket için kullanıldığı bilinmektedir.

Ayağa giyilen sarı çetiğin (örgü kısa çorap) içine, altın ve gümüş sırma ince klaptanlarla çiçek motifleri işlenir, böylece giyenin baştığı yerin çiçekleneceği gittiği yere baharı getireceği düşünülür. Türklerin harflerin büyümesine duydukları ilgi lale sözcüğüne gizemli bir anlam da katar. Osmanlıcada lale fonetik olarak Allah ile aynı harflerden oluşur ve tersine okunduğunda "hilal" sözcüğünü verir. Hilal ise Türk yurdunun eski sembolüdür. Sümbül motifinin, aşk ve mutluluk getirdiğine inanılırken, nergis ümitsiz aşkı simgeler. Gül ise yaşamı, yaşama sevincini ve mutluluğu simgeler. Türk rokосу döneminde neredeyse tek hâkim motiftir. Gülün dinde efsanelerde ve şiirlerde de sembolik anlamı vardır. Mevlânâ'nın şiirlerinde insan bahçedir. Türk kültüründe folklorik özellikleri sözlü tarihe ait önemli unsurları kültürel eşyalarda görebiliriz. Müzede folklorik hafızaya ait araştırılmayı bekleyen çok sayıda örnek bulunmaktadır. Baskıya hazır halde bulunan kitaplardan biri Osmanlı Eşyaları Üzerindeki mani ve yazılardır.

Müzede Sergileme ve Sunum Teknikleri

Müzedeki eserlerin farklı coğrafyalardan getirilmiş tekstil ve kıyafet, metallere, kullanım eşyaları koleksiyonları farklı şekilde sergilenme zorunluluğu doğurmuştur. Müzenin eser sayısı oldukça fazladır. Zaman zaman depolarda bulunan eserler, sergilemede bulunanlarla yer değiştirilmektedir. Her objenin hikâyesi araştırılarak hikâyeleriyle anlatılmaya çalışılıyor. Müze ziyaretçilerinin bu hikâyelerinden etkilendikleri gözlemleniyor. Müzede vitrin içi ve mantar tipi vitrinler kullanılıyor. Bazı vitrinlerin içinde 360 derece dönen mekanizmalar bulunuyor. Bu sayede mankenlerin üzerindeki kıyafetler dönüyor ve arkaları da ziyaretçiler tarafından görülebiliyor. Bu sergileme tekniği, bugün Vakıf Başkanı olan Feyza Uluumay Gökalp tarafından tasarlanmış, müzenin kurucusu

Esat Uluumay tarafından hayata geçirilmiştir. Bu mekanik aletlerin her yıl temizlenerek yeniden çalışır durumda olması sağlanıyor.

Müzedeki kullanılan sergileme yöntemleri etiketler, panolar, bölüm ayrımlarını belirten bilgi panoları Avrupa standartlarına uygun şekilde düzenlenmiştir. Kitap satış, ürün geliştirme, okul etkinlikleri için ayrı bir bölüm mevcuttur. Ayrıca hediyelik eşya bölümü de müzeye destek vermektedir, sergilenen eşyalar üzerinden yapılan replika ve tasarımlar satılmaktadır. Sergilemede etiket görsel tasarım, QR teknikleri, VR (virtual reality), AR (artırılmış gerçeklik) müzede yerleştirilmesi için çalışmalar yürütülüyor. Müze kâr amacı gütmeyen çalışmalarını sürdürüyor. Bazı büyük etkinliklerde ve özel günlerde başka kuruluşlardan gönüllü personel yardımı alıyor.

Viyana Fuarı /Elbise-i Osmaniye (1873)

Uluumay Vakfı çatısı altında sergilenen koleksiyonlar, Osmanlı toplum hayatını pek çok farklı yaşam objesi ve kıyafet üzerinden izleyicisine aktaran önemli bir etnolojik mirastır. Bu çeşitliliği bir araya getiren en güzel ve ilk örneklerden biri, 1873 yılında dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'in emriyle, Türk Arkeolog Müzeci ve Ressam Osman Hamdi Bey ile Victor Marie de Launay'nın Viyana Fuarı'nda sergilenmesi için hazırladıkları Osmanlı Halk Kıyafetleri Sergisi ve bu serginin kataloğu kıyafet albümü Elbise-i Osmaniye'dir. Osmanlı Halk Kıyafetlerinin yurt dışında sergilendiği ilk uluslararası sergidir.

Elbise-i Osmaniye albümünde, Osmanlı ahali Osman Hamdi Bey tarafından bölgelere, etnik kökenlerine, cinsiyete, mesleklere göre ayrıntılı sınıflandırma yapılarak fotoğrafla belgelenmiştir. Coğrafi ayrımla hazırlanan albümde, farklı vilayetlerden aynı işi yapan ya da aynı etnik kökenden olup farklı vilayetlerde yaşayan bireyler ayrı ayrı aktarılmıştır. Bu sayede kıyafet çeşitliliği daha net bir şekilde görülür.

Birlik içindeki çeşitlilik anlayışıyla hazırlanan Elbise-i Osmaniye, Viyana Fuarı'nda büyük ilgi görmüştür. Ancak Osmanlı-Rus savaşının patlak vermesi üzerine tüm o birlik içindeki çeşitlilik mecburen Viyana'da bırakılmak zorunda kalır. Elbise-i Osmaniye, halk kıyafetlerinin zenginliği ve farklılığının temsil ettiği etnik ve dini çeşitliliğe yapılmış modern ve nostaljik kültürel saygı du-

ruşu olmuştur. Uluumay Osmanlı Halk Kıyafet ve Takıları Özel Koleksiyon Müzesi içindeki koleksiyonlar, özellikle de kıyafetler Viyana'da bırakılıp dağılan Elbise-i Osmaniye sergisinin günümüzde tekrar bir araya getirilmiş en kapsamlı versiyonudur.

Cumhuriyet'in 100. Yılında, Ümraniye Belediyesi ile işbirliği sonucunda Birlik İçinde Çeşitlilik: Osmanlı Halk Kıyafetleri Uluumay Vakfı Özel Koleksiyon Sergisi Kasım 2023 tarihinde açılmış iki kere uzatılmıştır. Sergi haber ve görselleri basın yayın organlarında, sosyal medya ağlarında paylaşım rekoru kırmıştır. Koleksiyon günden güne gelişerek büyümektedir. Uluumay Vakfı koleksiyonları ile birçok sergiye, yurtdışı fuarlara, özel etkinliklere, üst düzeyde konferanslara katılmakta, gelecekte de ülke içinde ve dışında sergiler yoluyla halkla buluşturulmak için konsept fikirler üretilmektedir. Cumhuriyetimizin 100. yılında bir belediyenin ev sahipliğiyle 30 yıl aradan sonra İstanbul'da ve ait olduğu halka kavuşması ayrıca önemlidir. Bu koleksiyon birçok kişiye ilham kaynağı olacaktır. Koleksiyon her gittiği yerde bir arada yaşama kültürünü yaygınlaştıracak ve insanı anlama konusundaki yolculuğa katkı sağlayacaktır. Öğrencilere, tasarımcılara, tekstil uzmanlarına, alandaki araştırmacılara yok gösterecek, ilham kaynağı olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Osmanlıda kadınlar, ister saraylı ister halktan olsun, giydiklerinin fonksiyonel rolü yanında, her birinin sembolik bir dili, inancı ve felsefesi vardır. Günümüzde artık çok kullanılmayan el üretimi eşyalar üzerindeki motifler, Osmanlı topraklarında yaşayan kadınların bir çeşit dışavurum ile kendilerini anlatma şekilleriydi. Derdini anlatmanın ayıp, yasak, zayıflık olduğu dönemlerde çoraplarına, oyalara işledikleri figür ve bezemelerle kendi özel durumlarını ve statülerini yansıtırlardı. Mesela, karanfil çiçeği oyasını daha çok gelinler ve evli kadınlar takarken, Bursa yöresine ait bir gelenekte; evliliğin ilk haftası bittikten sonra gelin annesinin evine giderken karanfilli oya takmışsa ailesine mutluyum mesajı; biberli oya takmışsa, biber gibi yandım, mutsuzum mesajı verirdi. Bu folklorik geleneğin parçası olan hikayeler etnik anlatımları ile yazıya dökülmemiş sözlü tarihin önemli parçalarıdır.

Osmanlı topraklarında da iklim, topoğrafya, ekonomi, gelenek, geçmiş uygarlıklar, din, mezhep, etnik yapı ve coğrafya çeşitliliği ile son derece zengin bir giyim kuşam kültürü oluşmuştur. Giyim kuşamı oluşturan genel etkenlerin yanında kişinin özellikleri de kıyafeti biçimlendiren önemli unsurlardır. Kişinin ekonomik, kültürel, mesleki oluşumu, evli, dul, bekâr, çocuklu oluşu, dini ve mezhebi gibi sosyal durumu yanında kıyafetin giyildiği zamanın da kıyafetin oluşmasında önemli rolü vardır. Bayram, düğün, nişan gibi zamanlarda Osmanlı toplumu adamlık ya da yabanlık dediği en güzel giysilerini giyerlerdi. Koleksiyondaki kıyafetlerin çoğunluğu bu yabanlık denen sandıklarda özenle saklanıp özel günlerde giyilen kıyafetlerdir.

Kültür Bakanlığı'na bağlı bulunan Uluumay Vakfı, aynı kapsamdaki diğer özel müzeler gibi holding bünyesinde değil, memleketine ve tarihe gönülden bağlı Vakıf üyelerince maddi destek alamadan ayakta kalan, kendi üretimleriyle varlığını sürdüren ve kültürel mirası geleceğe aktarmak için çalışan bir kurumdur. Üretimleri, sergileri, gezi turları, bağışlar ve yakın zamanda yayımlanan Büyük Hikâyenin Küçük Kahramanı: Boncuk ve Nazar İnancı adlı kitap gibi projeler üzerinden temin edilen sponsorluk destekleri sayesinde personel giderleri, kurum içi harcamalar karşılanıyor ve koleksiyonlar geleceğe taşıyor.

Anadolu kültüründe çoklukta birlik bir olmak biz olmak bilinci her kurumda sembolik olarak vardır. Darüşşifalarda kabarlarda, Türbe ve camilerdeki çini motiflerinde bu semboller doludur. Anadolu kültürü sahip olduğumuz biz bilincinin yaşadığımız depremde nasıl doğal bir akışkanlıkla rota aldığımızı, tüm felaket içinde oluşan kolektif şefkatin mağduriyet yaşayan yurttaşlarımızı nasıl sarıp sarmaladığını hep birlikte gördük. İlerleme ne şekilde olursa olsun, insan kâinatın bütünü içindeki yaradılışında idrak sahibidir. Akıl edendir. Bu da ancak Biz bilincine varmakla mümkündür. Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılında tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yükselen etno-sentriзмe-ötekileştirmeye karşı Uluumay Vakfı olarak her yerde Osmanlı'nın tüm dünyaya örnek olacak millet sistemini ve koleksiyonda bulunan kıyafetlerin çeşitliliği yoluyla, bir arada yaşama kültürünü anlatmaya çalışarak ve anlatmaya devam ederek çalışmalarımızı sürdüreceğiz. Şimdi

ve gelecekte sergilenen eserler üzerinden “birlik içindeki çeşitliliğin” ve farklılıklarımızın bizi “Biz” yapacağını ve sağlıklı bir neslin geçmişinden aldığı ilhamla yükseleceğini bilerek koleksiyona sahip çıkıyoruz.

Müze gelecekte gençlere daha çok hitap etmek için sosyal medyada daha fazla görünür olmayı hedefliyor. Sürdürülebilir müze ve deneyim odaklı müze çalışmalarında yeni projelere imza atmayı planlıyor. Pazarlama stratejileri ile kâr odaklı çalışmaları desteklemeye ve dengelemeye çalışıyor. Müzenin içeriğindeki eserlerin sayısı oldukça fazladır. Bu eserlerin tekstil ürünü olması korunmasını güçleştirirse de zamanında ilaçlama, havalandırma, temizlik, ısı, nem kontrolüyle koleksiyonlar sağlıklı şekilde korunmaya çalışılıyor. Kâr amacı gütmeyen müzenin doğal olarak pazarlama ve tanıtım konusunda eksiklikleri bulunuyor. Buna rağmen varlığını sürdürmek için her geçen gün kendini yeniliyor ve geliştiriyor. Müze personeli, uzmanlaşmaları için eğitime tabi tutuluyor.

Son bir not olarak şunu da eklemek gerekiyor: Dünyada kendi alanında en kapsamlı ve tescilli koleksiyon olan Uluumay Vakfı Osmanlı Halk Kıyafetleri Koleksiyonu'nun saray kıyafetlerine yakın bir bölgede sergilenmesi, Osmanlı'yı ve onu oluşturan kültürel öğeleri anlamak bakımından önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nu oluşturan tebaanın çeşitliliğini ve bir arada yaşama kültürünü anlatması bakımından da ayrıca önem taşımaktadır...

Çeşitli fedakârlıkla bugüne kadar getirilen müze, önümüzdeki yıllarda çağdaş müzecilik tekniklerini kullanarak, müze yönetimi alanındaki bilgilerle daha ileriye taşınacaktır.

Kaynakça

Arıç, Ayten Sezer, “Türklerdeki Kıyafetin Kısa Tarihi”, Atatürk Araştırma Merkezi, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-64-65-66/turklerdeki-kiyafetin-kisa-tarihi> (erişim tarihi 06.03.2024).

Aslanapa, Oktay, Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

Erbay Mutlu, “Değişen Sergileme Tekniklerinin Müzelerdeki Örnekleri,” Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi (11), 55-60. (Kontrol No: 1770333), İstanbul, 2013.

Erbay Mutlu, Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması, BETA Yayınevi, ISBN:978-605-377-475-4, İstanbul, 2022.

Erbay, Fethiye, Müzelerin Kurumsallaşmasında Yönetimsel Farklılıklar Yeniden Müzeciliği Düşünmek, YTÜ Basım Yayın Merkezi, 21-33, İstanbul, 1999.

Erbay, Fethiye, “Türkiye’de Müzecilik Eğitiminin Üniversitelerde Kurumsallaşması”, Milli Eğitim Dergisi, no. 214, 46, 105-122, 2017.

Gökalp, Feyza Uluumay, Büyük Hikâyenin Küçük Kahramanı: Boncuk ve Nazar İnancı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2023.

Kahraman, Mehmet Emin ve Gülaçtı, İsmail Erim, “Elbise-i Osmaniye: 1873 Viyana Uluslararası Sergisi’nde Bir Yaratıcı Endüstri Örneği”, Beykoz Akademi Dergisi, 4(2), 20-42, 2016.

Küçükerman, Önder, Türk Giyim Sanayininin Tarihi Kaynakları, GSD Dış Tic. A.Ş., Mayıs 1996.

Ögel, Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

Özsuca, Fatma Filiz, “Elbise-i Osmaniye- 1873 Viyana Sergisi-Kıyafet Albümleri”, yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, 28, 169-179, 2022.

Süslü, Özden, Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, sayı 35, Ankara, 1989.

Tez, Zeki, Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi, Doruk Yayınları, 2021.

Ther, Ulla, Türk İşlemeleri, Yeni Çığır Kitapevi, 1993.

Türkoğlu, Sabahattin, Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim Kuşam, kendi yayını, İstanbul, 2002.

Ümraniye Belediyesi, Birlik İçinde Çeşitlilik Osmanlı Halk Kıyafetleri Uluumay Vakfı Özel Koleksiyon Sergi Kataloğu, Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayını, 47, İstanbul, 2024.

Çevrimiçi Kaynaklar

<https://www.uluumay.com/index>

<https://kvmmg.ktb.gov.tr/TR-69904/turkiye39de-muzecilik.html>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Uluumay_Osmanl